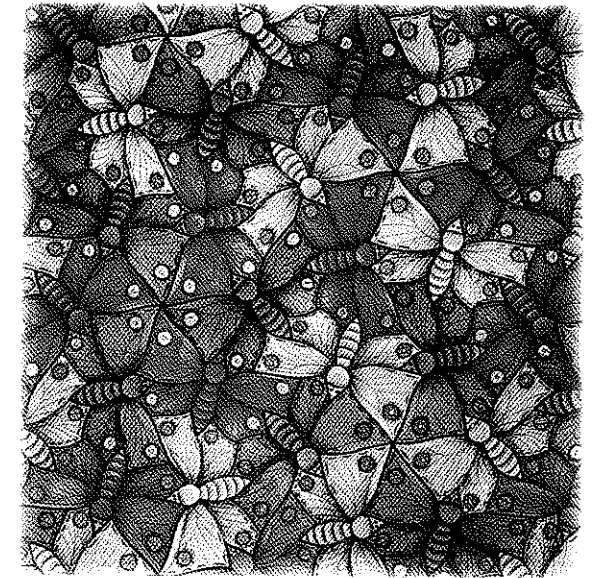

MICHEL FOUCAULT

Zrození biopolitiky

CENTRUM
PRO STUDIUM
DEMOKRACIE A KULTURY

V r
Fou
v P
jeh
„bit
kte
raci
spó
por
Fot
nej
rán
pro
vell
Těr
tecl
Fot
ceř
Kn
por
roz
kla
a li
dvi
něř
a z
ne
o z
mc
ml

*Otázky metody. – Předpokládejme, že univerzálie neexistují. –
Résumé kurzu z předešlého roku: omezený cíl vlády státní rezony
(zahraniční politika) a neomezený cíl byrokratického státu (vnitřní
politika). – Právo jako princip vnějšího omezení státní rezony. –
Perspektiva kurzu tohoto roku: politická ekonomie jako princip
vnitřního omezení vládní rezony. – Věc, o níž obecně půjde v tomto
výzkumu: propojení série praktik – Režim pravdy a důsledky jeho
působení ve skutečnosti. – Co je to liberalismus?*

[Znáte] citát z Freuda: „*Acheronta movebo*.“¹ Nuže, přál bych si
postavit kurz tohoto roku pod znamení jiné citace, méně známé,
kterou pronesl někdo méně známý, tedy do jisté míry, totiž an-
glický státník Walpole,² jenž pronesl na adresu svého vlastního
způsobu vládnutí „*Quia non movere*“,³ „nedotýkat se toho, co
je v klidu“. Je to v jistém smyslu protiklad Freuda. Tedy já bych
skutečně chtěl tento rok pokračovat trochu o tom, o čem jsem
začal mluvit poslední rok, to je, chtěl bych načrtnout dějiny toho,
co by bylo možno nazvat uměním vládnout. „Umění vládnout“,
vy si vzpomenete, v jak úzkém smyslu jsem to chápal, protože
samo slovo „vládnout“ jsem použil tak, že jsem nechal stranou
celé tisíce způsobů, modalit a možností, které existují pro vedení
lidí, řízení jejich chování, donucování k jejich činům a jejich
reakcím atd. Ponechal jsem tedy stranou vše to, co se obvykle
chápe, a vše, co bylo dlouho chápáno jako ovládnutí dětí, rodiny,
jako správa domu, jako řízení duší, pospolitostí atd. A vzal jsem
jen v úvahu, a učiním tak i letos, vládu nad lidmi v míře a jenom
v míře, v jaké se představuje jako výkon politické suverenity.

Tak tedy „vláda“ v úzkém smyslu, ale rovněž „umění“, „umě-
ní vládnout“ v úzkém smyslu, protože pod „uměním vládnout“
jsem nechápal způsob, jakým skutečně vládnoucí vládli. Nestu-
doval jsem skutečnou vládní praxi, nechci ji studovat tak, jak se
vyvinula, tím, že bych určoval situaci, v níž se nacházela, kterou

V roc
Fouca
v Paří
jehož
„biop
která
racio
spoj
poroc
Fouca
nejpr
rámc
probl
velko
Téma
techn
Fouca
celý k
Knih
podá
rozbo
klasic
a libe
dvou
něme
a zej
neolil
o zá
možn
mluv

řešila, danými problémy, zvolenými taktikami, nástroji, které byly použity, vytvořeny nebo změněny atd. Chtěl jsem studovat umění vládnout, to jest promyšlený způsob jak vládnout co nejlépe, a také současně reflexi o nejlepším možném způsobu vládnutí. To znamená, že jsem se snažil uchopit okamžik reflexe v praxi vlády a z praxe vlády. V jistém smyslu jde, chcete-li, o uvědomění si vládnutí, jež jsem chtěl studovat, a to mne ještě stísnuje to slovo „uvědomění si“ a nebudu ho používat, protože bych raději řekl, že to, co jsem se pokusil a co bych se ještě tento rok pokusil uchopit, je způsob, jímž uvnitř a vně vlády a v každém případě co nejbližší praxe vládnutí docházelo ke snaze konceptualizovat onu praxi, jež spočívá ve vládnutí. Chtěl bych se pokusit určit způsob, jímž byla stanovena doména praxe vládnutí, její různé předměty, obecná pravidla, její souhrnné cíle, aby bylo dosaženo co možná nejlepšího vládnutí. Představuje to úhrnem vzato, chcete-li, studium racionalizace praxe vládnutí za výkonu politické suverenity.

Uvedené implikuje bezprostředně jistý výběr metody, k němuž se přece jen pokusím jednoho dne obsáhleji vrátit, ale chtěl bych vám hned naznačit, že to, že jsem si vybral, že budu hovořit o praxi vládnutí, nebo že z ní vyjdu, samozřejmě znamená zanechat stranou zcela explicitně jakožto první, původní, naprosto daný předmět určitý počet oněch pojmů, jako je například suverén, suverenita, lid, poddaní, stát, občanská společnost: všechny tyto univerzálie, jichž používají sociologická analýza, stejně jako historická analýza a analýza politické filosofie k tomu, aby skutečně vypovídaly o praxi vládnutí. Já bych chtěl postupovat přesně obráceně, tj. vyjít z té praxe, jak se dává, ale současně jak o sobě přemýšlí a jak se racionalizuje, abychom odtud viděli, jak se může skutečně ustanovit určitý počet věcí, na jejichž status bude jisté nutné se tázat a jimiž jsou stát a společnost, suverén a poddaní atd. Jinak řečeno, místo toho, abych vycházel z univerzálií a z nich dedukoval konkrétní jevy, nebo spíše místo toho, abych vycházel z univerzálií jako z povinné mřížky porozumění určitému počtu konkrétních praktik, chtěl bych vyjít z těchto konkrétních praktik a jakoby procedit univerzálie mřížkou těchto praktik. Nikoli proto, že by snad šlo o to, co by bylo

možno nazvat historicistní redukcí, která by měla spočívat vlastně jen v tom, že se vyjde z oněch univerzálií tak, jak jsou dány, a že se uvidí, jak je historie mění, modifikuje nebo stanoví nakonec jejich neplatnost. Historicismus vychází z univerzálního, které pak přetáhne rašplí dějin. Můj problém je zcela obrácený. Vycházím z rozhodnutí, jež je současně teoretické a metodologické a jež spočívá ve výroku: předpokládáme, že univerzálie neexistují, a v tom okamžiku kladu historii a historikům otázku: jak můžete psát dějiny, jestliže nepřipustíte a priori, že existuje něco jako stát, společnost, suverén, poddaní? Je to stejné tázání, jako když jsem ohledně šilenství nepoložil otázku, zda existuje. Nechtěl jsem zkoumat, zda mně dějiny dají, zda mně pošlou něco jako šilenství. Ne, nepošílají mně něco jako šilenství, tedy šilenství neexistuje. To nebylo uvažování, to nebyla skutečná metoda. Metoda spočívala naopak ve výroku: předpokládáme, že šilenství neexistuje. Počínaje tímto výrokem jsem se tázal, jaké jsou tedy dějiny, jež by bylo možné sestavit z oněch různých událostí, z oněch různých praktik, které se zjevně skládají na ono cosi předpokládané, jež je šilenstvím.⁴ To, o co bych se zde chtěl pokusit, je tedy přesně opakem historicismu. Nikoli tedy dotazovat se univerzálií za použití dějin jako kritické metody, ale vycházet z rozhodnutí, že univerzálie neexistují, abych se mohl tázat, jaké dějiny je možné stvořit. Více se k tomu vrátím později.⁵

Jak si vzpomínáte, pokusil jsem se minulý rok studovat jednu z těch, jak se domnívám, důležitých epizod v dějinách vládnutí. Tato epizoda se zhruba týkala objevení se a zavedení toho, čemu se dobově říkalo státní rezona v nekonečně silnějším, striktnějším, přísnějším a obsažnějším slova smyslu, než jakého tento pojem nabyl později.⁶ To, co jsem se pokoušel postihnout, bylo vynoření se určitého typu racionality v praxi vládnutí, určitého typu racionality, jenž umožňoval upravovat způsob vládnutí nad čímisi, co se nazývá stát a co ve vztahu k této praxi vládnutí, ve vztahu k onomu kalkulu praxe vládnutí hraje současně roli čehosi daného, protože vládnout lze jen státu, jenž se už dává jako již existující, vládne se jen v rámci nějakého státu, to je pravda, současně ale stát zůstane jakýmsi objektem, jenž má být vytvořen. Stát, to je to, co existuje, ale rovněž to, co ještě neexistuje

V
F
v
j
»
k
r
s
F
F
r
r
F
v
l
t
F
c
F
F
r
k
a
c
r
a
r
c
r
r

dostatečně. A státní rezona je právě praxe nebo spíše racionalizace určité praxe, jež se vklíní mezi stát, jenž se představuje jako daný, a stát představovaný jako ten, jenž má být vytvořen a vybudován. Umění vládnout musí tedy stanovit svoje pravidla a racionalizovat svoje způsoby konání tak, že si jaksi klade za cíl převést povinnost být státem v jeho bytí. Stát tak, jak je dán; nuže tedy: vládní *ratio* je to, co umožní uváženým, rozumným, vypočteným způsobem státu, aby přešel k maximu svého bytí. Co je to vládnout? Vládnout dle principu státní rezony znamená konat tak, aby se stát stal solidním a trvalým, aby mohl zbohatnout, aby se mohl stát silným tvář v tvář všemu, co by ho mohlo zničit.

Ještě dvě slova o tom, co jsem se pokoušel říci minulý rok, abych trochu shrnul kurz loňského roku. Rád bych zdůraznil dva nebo tři body. Za prvé, jak si vzpomenete, to, co charakterizovalo onu novou vládní racionalitu, nazvanou státní rezona, jež se ustavila zhruba v průběhu 16. století, bylo to, že stát byl definován a vyloupen jako současně specifická a autonomní skutečnost, nebo přinejmenším jako relativně autonomní. To znamená, že vládce státu musel samozřejmě respektovat určitý počet zásad a pravidel, jež překračují nebo ovládají stát a jež jsou vnější ve vztahu ke státu. Vládce státu musí respektovat zákony božské, morální, přirozené stejně jako zákony, jež nejsou se státem homogenní ani mu vlastní. Vládce však za plného respektování těchto zákonů se musí zabývat docela jinými věcmi než zajišťovat spásu svých poddaných na onom světě, zatímco ve středověku naopak běžně spatřujete, že je suverén definován jako ten, kdo má napomáhat svým poddaným dosáhnout spásy na onom světě. Vládce státu se napříště už nemá starat o spásu svých poddaných na onom světě, alespoň ne přímo. Nemá rovněž už vztahovat svou otcovskou laskavost na své poddané a ustanovovat mezi nimi vztahy otce k dětem, zatímco ve středověku se velice zdůrazňovala a podporovala otcovská role suveréna. Jinak řečeno, stát není ani domovem, ani církví, ani nadvládou. Stát představuje specifickou diskontinuitní realitu. Stát existuje jen pro sebe a ve vztahu k sobě samému, nechť je jakýkoli systém poslušnosti, jíž je povinen vůči jiným systémům, jakými jsou příroda nebo Bůh. Stát existuje jen sám sebou a pro sebe a exis-

tuje jen v plurálu, to znamená, že ve více nebo méně blízkém či vzdáleném historickém horizontu ho nečeká, že se rozplyne nebo podrobí něčemu takovému, jako nějaká imperiální struktura, jež by byla jakousi teofanií Boha ve světě, teofanií, jež by vedla lidi v konečně sjednoceném lidstvu až na okraj konce světa. Neexistuje tedy integrace státu do impéria. Stát existuje pouze v plurálu, jako státy.

Specifčnost a pluralita státu. Pokusil jsem se ukázat tuto pluralitní specifčnost státu z druhé strany tak, jak nabývala podoby v určitém počtu přesně stanovených způsobů vládnutí, způsobů, jež byly současně způsoby vládnutí a institucemi, jež se na ně vztahovaly. Nejprve, z ekonomické strany, to byl merkantilismus, to znamená forma vládnutí. Merkantilismus není ekonomická doktrína, je to mnohem víc, je to úplně jiná věc než ekonomická doktrína. Je to určitá organizace produkce a obchodních vztahů podle zásady, že stát se má za prvé obohatit peněžní akumulací, za druhé že se má posílit růstem populace, za třetí že má dosáhnout a udržet se ve stavu permanentní konkurence s cizími mocnostmi. Tolik k merkantilismu. Druhým způsobem vlády dle státní rezony je uspořádat se a nabýt tvaru určitou praxí, totiž vnitřní správou, to znamená tím, co se dobově nazývalo policií, to znamená nedefinovanou reglementací země podle modelu sevřeného městského uspořádání. Konečně, za třetí, vytvoření stálé armády a rovněž stálé diplomacie. Organizace, chcete-li, stálého diplomaticko-vojenského aparátu, jenž má za cíl udržení plurality států vně veškeré imperiální absorpce, a takto dosáhnout, aby se mezi nimi mohla vytvořit jistá rovnováha, aniž by v Evropě mohlo dojít nakonec ke sjednocování imperiálního typu.

Merkantilismus tedy na jedné straně, uspořádaný stát na druhé straně, evropská rovnováha: to všechno bylo konkrétní podobou

* [V originálu *L'État de police*, policejní stát. Pro příliš jednoznačnou konotaci, které nabyt v současnosti tento pojem, překládám ho v následujícím jako uspořádaný, eventuálně administrativní či byrokratický stát. M. Foucault vymezuje teprve až v přednášce z 21. února přesněji pojem policejního státu – v podstatě ve smyslu nikoli despotického, nýbrž autoritativního státu, proti němuž se staví *právní stát* – proto až od tohoto místa překládám *L'État de police* jako policejní stát. – Pozn. překladatele]

V ro-
Fouc
v Pař
jehoř
„bioř
kterř
racio
spojř
poro
Fouc
nejř
řámř
prob
velř
Těm
techř
Fouc
celř
Knřř
podř
rozř
klasi
a lib
dvoř
něm
a zej
neřř
o zřř
mořř
mluř

onoho nového umění vládnutí, jež se řídilo podle zásady státní rezony. Jsou to tři způsoby, ostatně navzájem solidární, jak vládnout podle racionality, jež má za svůj princip a svoje pole působnosti stát. A právě v tom jsem se vám pokusil ukázat, že stát, dalek toho být jakýmsi druhem historicky přirozené danosti, jež by se vyvíjela podle svého vlastního dynamismu jako „studené monstrum“,⁷ jehož sémě by bývalo zaseto v daném okamžiku do historie a které by ji pomaloučku křupalo, že stát toto není, že stát není studené monstrum, nýbrž to, co je souvztažné k jistému způsobu vládnutí. A problém je vědět, jak se vyvíjí tento způsob vládnutí, jaké jsou jeho dějiny, jak roste, jak se zmenšuje, jak se naopak rozšiřuje na takovou nebo jinou oblast, jak vymýšlí, utváří, rozvíjí nové praktiky; právě toto je problém, a nikoli jak představit [stát] na scéně loutkového divadla jako četníka, který právě ztloukl různé historické osobnosti.

K tomuto předmětu několik poznámek. Nejprve toto: v tomto umění vládnout dle státní rezony se nachází jeden rys, který je, myslím, zcela charakteristický a důležitý pro pochopení toho, co bude následovat. Je to, jak vidíte, to, že stát, nebo spíše vláda podle státní rezony, ve své zahraniční politice, řekněme ve svých vztazích s jinými státy, si klade jeden cíl, jenž je omezeným cílem na rozdíl od toho, co konečně bývalo horizontem, projektem, touhou většiny vládců a suverénů středověku, totiž stavět se s ohledem na jiné státy na onu imperiální pozici, jež by jejich státu poskytla současně v historii a v teofanii rozhodující roli. S nástupem státní rezony se naopak připouští, že každý stát má své zájmy, že v důsledku toho musí, a to absolutně, bránit své zájmy, ale že jeho cílem nesmí být dosažení na konci času sjednocující pozice jakéhosi totálního a globálního impéria. Nepřísluší mu snít o tom, že se jednou stane impériem posledního dne. Každý stát se musí sám omezovat ve svých vlastních cílech, zajišťovat svou nezávislost a určitý stav svých sil, který mu zajistí, že se nikdy nedostane do méněcenného postavení buď vůči celku ostatních zemí, buď ve vztahu ke svým sousedům, buď ve vztahu k nejsilnější ze všech ostatních zemí (jsou to různé dobové teo-

⁷ Zřejmý lapsus. M. Foucault řekl: historii.

rie o evropské rovnováze, na tom nesejde). Je to však v každém případě toto sebeomezování navenek, jež je charakteristické pro státní rezonu tak, jak se projevuje v utváření diplomaticko-vojenských aparátů 17. století. Od vestfálského míru až po sedmiletou válku – nebo řekněme po revoluční války, které zavedou zcela odlišnou dimenzi – se tato diplomaticko-vojenská politika bude řídit zásadou sebeomezování státu, zásadou nutné a dostačující konkurence mezi různými státy.

Naopak v řádu toho, co bychom mohli nyní nazvat vnitřní politikou, v řádu uspořádaného státu, co to pro takový stát zahrnuje? Nuže, zahrnuje to právě jistý cíl nebo sérii cílů, o nichž bychom mohli říci, že jsou neomezené, neboť o to jde právě v uspořádaném státě těm, kteří vládnou: aby uvažovali a zabývali se činnostmi nejen skupin, nejen různých stavů, tj. různých typů jedinců včetně jejich zvláštního statusu, nejen aby se jimi zabývali jako takovými, nýbrž aby se zabývali činnostmi jedinců až do nejjemnějšího zrna. Ve velkých pojednáních o veřejných řádech 17. a 18. století všichni ti, kdož porovnávají různá nařízení a kdož se je snažili systematizovat, se velmi shodovali a dávali jasně najevo, že cíl veřejného řádu je takřka nekonečný. Znamená to, že ten, kdo vládne ve shodě se státní rezonou, má jakožto nezávislá mocnost tvář v tvář ostatním mocnostem omezené cíle. Naopak jakožto ten, kdo spravuje veřejnou moc, jež řídí chování poddaných, ten kdo vládne, má neomezený cíl. Konkurence mezi státy představuje právě dělicí bod mezi omezenými a neomezenými cíli; neboť ten, kdo vládne [musí řídit život] svých poddaných, jejich ekonomickou aktivitu, jejich výrobu, cenu [za niž] budou prodávat zboží, cenu, za niž je budou nakupovat, atd. [...] činí tak právě proto, aby mohl vstoupit do konkurence s ostatními státy ve snaze udržet určitý stav rovnováhy, jež je věčně nevyvážená tak, aby se udržela konkurenční rovnováha s ostatními státy. Omezení mezinárodního cíle vlády dle státní rezony, toto omezení v mezinárodních vztazích, má jako korelát neomezený výkon dobře uspořádaného státu.

Druhá poznámka, kterou jsem si přál učinit o onom fungování státní rezony v 17. a na počátku 18. století, spočívá v tom, že zajisté vnitřní cíl, na něž se upne vláda dle státní rezony

V
Fe
v
je
„b
kt
ra
sp
pc
Fe
ne
rá
pr
ve
Tě
te
Fe
ce
Ku
pc
ro
kl:
a l
dv
ně
a :
o :
m
m

nebo, chcete-li, dobře uspořádaný stát, je ve svých dílčích cílech neomezený. To však vůbec nechce říci, že neexistuje určitý počet mechanismů náhrady nebo spíše jistý počet východisek, na jejichž základě dojde k pokusům stanovit mez, hranici tomu neomezenému cíli, jež předepisuje dobře uspořádanému státu státní rezona. Bylo hodně způsobů hledajících meze státní rezony, ze strany teologie, samozřejmě. Ale chtěl bych zdůraznit jiný princip omezení státní rezony v oné době, a tím bylo právo.

Skutečně, stalo se cosi divného. Totiž, během celého středověku docházelo k růstu královské moci, ale na jakém základě? Samozřejmě na základě armády. Ale rovněž na základě právních institucí. K tomu, že se král stal jakoby korunou klenby státu práva, systému justice zdvojeného systémem ozbrojené moci, došlo tím, že postupně omezil a redukoval složitou hru feudálních pravomocí. Soudní praxe znásobovala královskou moc po celý středověk. Nuže, když se začne vyvíjet počínaje 16. stoletím, a zejména na počátku 17. století, ona nová vládní racionalita, právo poslouží naopak jako opora každé osobě, která si bude přát nějakým způsobem omezit neurčité rozpínání státní rezony, nabývající podoby dobře uspořádaného státu. Právní teorie a soudní instituce budou nyní sloužit nikoli už jako násobitel, nýbrž naopak jako omezovatel královské moci. A tak uvidíme, počínaje 16. stoletím a během celého 17. století, jak se vyvíjí celá série problémů, polemik, politických bitev například kolem základních zákonů království, oněch základních zákonů království, jimiž budou právníci vzdorovat státní rezoně, tvrdíce, že žádná vládní praktika, žádná státní rezona nemůže ospravedlnit jejich zpochybňování. Jsou zde jaksi z doby, jež předcházela státu, protože ony ustavují stát, a v důsledku toho, nechť je královská moc jakkoli absolutní, nesmí se, jak tvrdí řada právníků, dotýkat těchto fundamentálních zákonů. Právo, vytvořené na základě těchto fundamentálních zákonů, se tedy jeví jako vyjmuté ze státní rezony, a tudíž jako princip jejího omezení.

Máte rovněž teorii přirozeného práva a přirozených práv, jež byla uplatněna jako nezadatelná práva a jež žádný suverén nemůže v žádném případě porušit. Máte ještě teorii smlouvy, uza-

vřené mezi jedinci k tomu, aby ustanovili suveréna, smlouvy, jež obsahuje určitý počet ustanovení, jimž by se měl suverén podrobit právě proto, že se suverén stal suverénem právě na základě této smlouvy a ustanovení obsažených v této smlouvě. V Anglii máte ještě, ostatně víc než ve Francii, teorii dohody uzavřené mezi suverénem a poddanými proto, aby byl ustaven stát, a podle ní se suverén zavázal činit a nečinit určitý počet věcí. Máte také celou řadu té historicko-právní reflexe, o níž jsem před vámi hovořil před dvěma nebo třemi lety, už si nevzpomínám,⁸ a jež se snažila prosadit myšlenku, že královská moc historicky dlouho zdaleka nebyla absolutní vládou, že rezona, která vládla a jež se ustanovila mezi suverénem a jeho poddanými, vůbec nebyla státní rezonou, ale mnohem více jakýmsi druhem transakce mezi například šlechtou a vojenským vůdcem, jehož ona pověřila po dobu války a možná i trochu déle funkcemi vůdce. A že král měl vzejít právě z tohoto druhu stavu původního práva, aby následně zneužil situace ke zvrácení oněch historicky původních zákonů, jež by bylo třeba nyní znovu nalézt.

Krátce, v každém případě tyto diskuse kolem práva, živost těchto diskusí, intenzivní vývoj všech problémů a teorií toho, co by bylo možno nazvat veřejným právem, nové objevení se těch témat přirozeného práva, původního práva, smluvního práva atd., jež byla formulována ve středověku v naprosto odlišném kontextu, toto všechno je jaksi rubem, důsledkem a reakcí proti onomu novému způsobu vládnutí, jenž se ustanovoval na základě státní rezony. Skutečně právo, právní instituce, jež náležely niterně k vývoji královské moci, se nyní stávají jaksi vnějšími a jakoby přehnanými ve vztahu k výkonu vlády dle státní rezony. Neudivuje, že všechny tyto problémy práva uvidíte, jak je přinejmenším v první instanci vyjadřují ti, kdož oponují novému systému státní rezony. Ve Francii například jsou to členové parlamentů, protestanti, šlechtici, kdo se odvolávají spíše k historicko-právní stránce věci. V Anglii to byla buržoazie, která se stavěla proti absolutistické monarchii Stuartovců, byli to náboženští disidenti od počátku 17. století. Krátce, vždy to bylo ze strany opozice, kdy se oponovalo pomocí práva státní rezoně a kdy v důsledku toho se uplatňovala právní reflexe, právní pravidla, právní

žaloba proti státní rezoně. Veřejné právo, řečeno jedním slovem, je v opozici v 17. a 18. století,^{*} i když, samozřejmě, určitý počet teoretiků příznivě nakloněných královské moci přebírá problém a pokouší se ho integrovat, pokouší se integrovat otázky práva, právní zkoumání do státní rezony a jejího ospravedlnění. V každém případě si jedno musíme zapamatovat, jak se domnívám. Totiž, že i když je pravda, že státní rezona, formulovaná, vyjadřovaná jako spořádaný stát, vtělená do spořádaného státu, i když má tato státní rezona neomezené cíle, existovala v 16. a 17. století trvalá snaha ji omezovat, a že toto omezování, toto zdůvodňování omezení státní rezony se nachází na straně právního zdůvodnění. Ale dobře vidíte, že se jednalo o vnější omezení. Právníci ostatně dobře věděli, že jejich otázka po právu byla vně státní rezony, protože tu oni definovali právě jako to, co přesahuje právo.

Vnější právní omezení vůči státu, vůči státní rezoně, chce vyjádřit za prvé, že meze, jež se kladly státní rezoně, pocházejí od Boha, nebo že byly položeny jednou provždy od počátku, anebo že byly formulovány v dávné historii. Říci o nich, že jsou vnější ve vztahu ke státní rezoně, znamená také vyjádřit, že jejich působnost je jaksi čistě omezující, dramatická, protože v podstatě nedojde k tomu, aby se právo stavělo proti státní rezoně, leč kdyby státní rezona překročila ony meze práva, a teprve v takovém okamžiku bude moci právo definovat vládu jako nelegitimní, bude jí moci vyčítat její uzurpace, a dokonce v nejzazší míře oprostít poddané z jejich závazku poslušnosti.

Tak takto jsem se zhruba snažil charakterizovat onen způsob vládnutí, který se nazývá státní rezona. Nyní bych se rád přesunul asi do poloviny 18. století, asi (s výhradou, o které se hned zmíním) do oné doby, v níž Walpole pronesl větu: „*Quaerere non movere*“ („toho, co zůstává v klidu, se nesmíme dotýkat“). Chtěl bych se přesunout zhruba do té doby, a tam, domnívám se, jsme hodně nuceni konstatovat důležitou proměnu, která, jak myslím, bude obecně charakterizovat to, co bychom mohli nazvat mo-

^{*} Rukopis upřesňuje na str. 10: „(vyjma německých států, které se právně ustanovují proti říši)“.

derní vládní rezonou. V čem spočívá tato proměna? Nuže, spočívá jedním slovem v zavedení jednoho principu, jak omezovat umění vládnout, který už mu nebude vnější, jako mu bylo právo v 17. století, [ale] který mu bude vlastní. Vnitřní regulace vládní racionality. Co je tato vnitřní regulace, vzato obecně a abstraktně? Konečně, co můžeme pod ní rozumět s ohledem na každou přesnou a konkrétní historickou podobu? Co to může být, ono vnitřní omezení vládní racionality?

Za prvé tato regulace bude faktickou regulací, faktickým omezením. Faktickým omezením, to znamená, že nebude právním omezením, i když právo bude jednoho dne povinno ji zapsat v podobě pravidel, jež nemají být překročena. V každém případě, řekneme-li, že se jedná o faktické omezení, znamená to, že jestliže někdy vláda poruší toto omezení, jestliže překročí ty hranice, které jsou jí stanoveny, nestane se kvůli tomu nelegitimní, nevzdá se nějak své vlastní podstaty, nebude zbavena svých základních práv. Výrok, že existuje faktické omezení pro vládní praxi, chce říci, že vláda, která neuzná toto omezení, bude jednoduše vládou, ještě jednou, nikoli nelegitimní, nikoli uzurpátorskou, nýbrž vládou nešikovnou, nepřízřusobnou, vládou, která nekoná to, co je vhodné.

Za druhé chce vlastní omezení umění vládnout vyjádřit, že jde o omezení, jež ač faktické, není o nic méně obecné. To znamená, že se nejedná jednoduše o jakési obezřetné rady, jež by za jistých okolností naznačovaly, co by bylo lépe nekonat, jež by jednoduše naznačovaly, že za takové nebo jiné okolnosti je lepší zdržet se než zasahovat. Ne. Vnitřní regulace vypovídá o tom, že opravdu je jisté omezení, jež ač faktické, je obecné, jež tedy v každém případě sleduje relativně jednoznačný postup podle zásad, jež platí za všech okolností. A problém bude spočívat právě v určení této meze, jež je současně obecnou a faktickou, kterou vláda musí uložit sama sobě.

Za třetí, vnitřní omezení chce říci, že se po jeho principu, protože je právě třeba znát, o co se opírá jeho obecnost, nebude pátrat ze strany například přirozených práv daných Bohem všem lidem, ze strany zjeveného Písma, nebo dokonce ze strany vůle poddaných, kteří v daném okamžiku souhlasili se vstupem do

společnosti. Ne, princip tohoto omezení je třeba hledat nikoli na straně toho, co je vládě vnější, nýbrž na straně toho, co je vlastní vládní praxi, to znamená na straně vládních cílů. A toto omezení se pak představí jako jeden z prostředků, a možná jako základní prostředek, jak právě dosáhnout těchto cílů. K dosažení těchto cílů je možná zapotřebí omezit vládní činnost. Vládní rezona nemusí respektovat ony meze, protože se někde mimo ni, před státem, kolem státu nachází určitý počet definitivně stanovených mezí. Nikoli, vůbec ne. Vládní rezona musí respektovat ony meze v míře, v jaké s nimi může sama počítat z hlediska svých cílů a jako [s] nejlepším prostředkem, jak jich dosáhnout.

Za čtvrté, toto faktické, obecné omezení, k němuž dochází z hlediska samotné vládní praxe, samozřejmě stanoví dělicí čáru mezi tím, co je zapotřebí vykonat, a tím, co není vhodné vykonat. Stanoví mez pro určitou vládní akci, ale tato mez nepovede skrz subjekty, skrz jedince-subjekty řízené vládou. Znamená to, že nedojde k pokusu určit pro subjekty, jaká část bude podrobena akci vlády a jaká část svobody jim bude definitivně a provždy vyhrazena. Jinak řečeno, tato vládní rezona neštěpí subjekty podle části svobody absolutně vyhrazené a podle části uložené nebo přijaté podřízenosti. Dělení se skutečně neustaví skrz jedince, skrz lidi, skrz subjekty; ustaví se přímo v doméně vládní praxe nebo spíše v samotné vládní praxi mezi operacemi, jež mohou být podniknuty, a těmi, které podniknuty být nemohou, jinak řečeno, mezi záležitostmi, které mají být vykonány, a prostředky k tomu, aby vykonány byly, na jedné straně a záležitostmi, které nemají být vykonány, na straně druhé. Problém tedy nestojí takto: kde se nachází základní práva a jak základní práva dělí doménu možné vládnutelnosti od domény základní svobody? Dělicí linie se ustanoví mezi dvěma sériemi záležitostí, [jejichž] seznam stanovil Bentham v jednom ze svých nejdůležitějších textů,⁹ k němuž se pokusím vrátit. K dělení dochází mezi *agenda* a *non agenda*, mezi záležitostmi, jež se mají vykonat, a záležitostmi, které se vykonat nemají.

Za páté, toto omezení, jež je faktickým omezením, obecným omezením, omezením z hlediska vládních cílů, omezení, jež ne-

rozděluje subjekty, nýbrž záležitosti, jež mají být podniknuty, toto vnitřní omezení nebude dílem, jak je dobře patrné, těch, kteří vládou, kteří by [o něm] suverénně a při plném rozumu sami rozhodli.* A v míře, v jaké je vlada lidí praxí, jež není nucována těmi, kteří vládou, těm, kteří jsou ovládáni, nýbrž praxí, jež stanoví definici a vzájemné postavení ovládaných a vládnoucích jako jedněch tvář v tvář druhým a ve vztahu k druhým, „vnitřní regulace“ chce toto omezení vyjádřit, že není přesně vynuceno ani jednou, ani druhou stranou; nebo že není v žádném případě nuceno globálně, definitivně a totálně, ale že k němu dochází prostřednictvím transakce, ve velmi širokém smyslu slova „transakce“, to znamená jako „akce mezi“, tedy prostřednictvím celé série konfliktů, dohod, diskusí, vzájemných ústupků: všemi těmito peripetiemi, jejichž důsledkem má být nakonec stanovit v praxi vládnutí faktické, obecné, racionální rozdělení mezi tím, co se má a co se nemá dělat.

Řečeno jedním slovem: právní princip, ať už definován historicky nebo teoreticky (na tom málo záleží), dříve otevřeně kladl suverénovi a tomu, co mohl dělat, jistou mez: ty nepřekročíš tuto linii, ty nepřekročíš toto právo, ty neznásilíš tuto základní svobodu. Princip práva za oné doby vyrovnával státní rezonu jako vnější princip. Řekněme, že nyní vstupujeme, dobře to pozorujete, do věku kritické vládní rezony. Tato kritická vládní rezona nebo tato vnitřní kritika vládní rezony se již neotáčí, jak dobře vidíte, kolem otázky práva, nebude se již zabývat otázkou uzurpace a legitimacy suveréna. Nebude se již tvářit jako trestní vystupování, jako tomu ještě bylo s veřejným právem v 16. a 17. století, když tvrdilo: jestliže suverén překročí tento zákon, musí být potrestán sankcí za nelegitimní chování. Celá tato otázka kritické vládní rezony se bude zabývat problémem, jak příliš nevládnout.¹⁰ Námitky už nebudou vznášeny proti zneužívání suverenity, nýbrž proti přemíře vládnutí. A racionální vládní praxe bude poměřována podle přemíry vládnutí nebo v každém případě určováním toho, co by pro nějakou vládu mohlo být přehnané.

* M. Foucault: kteří budou sami rozhodovat, co podniknout a co nikoli.

Nuže, tato proměna, jež je zásadní, jak se domnívám, ve vztazích mezi právem a vládní praxí, toto vynoření se jistého vnitřního omezení vládní rezony, dříve než došlo k její abstraktní charakteristice, o níž jsem se již zmínil, je zjistitelná zhruba v polovině 18. století. Co umožnilo její vynoření, jak k tomu došlo? Samozřejmě by bylo třeba zvažovat (a já se k tomu, alespoň částečně, vrátím později) celou proměnu, ale dnes bych chtěl k tomu jen naznačit, jaký je intelektuální nástroj, jaká je podoba kalkulu a racionality, jež mohla takto dosáhnout sebeomezení jisté vládní rezony jako faktické, obecné, niterné autoregulace vlastních postupů vlády a jež se mohla stát předmětem neomezených transakcí. Nuže, ještě jednou, tímto intelektuálním nástrojem, typem kalkulu, podobou racionality, jež umožňuje vládní racionalitě, aby se sama omezovala, tou není právo. Co to tedy bude počínaje polovinou 18. století? Nuže, bude jím dozajista politická ekonomie.

„Politická ekonomie“, už dvojznačnosti tohoto slova a jeho smyslu v oné době ostatně naznačují, o co v podstatě šlo, protože vy dobře víte, že výraz „politická ekonomie“ osciloval mezi lety 1750 a 1810–1820 mezi různými sémantickými poli. Někdy šlo o to, prostřednictvím tohoto výrazu mýřit na určitou striktní a vymezenou analýzu výroby a oběhu zboží. Ale pod „politickou ekonomii“ se rovněž rozuměla v širším a praktičtějším smyslu každá vládní metoda, jež byla vhodná k zajištění prosperity národa. A konečně, politická ekonomie – je to ostatně slovo, s nímž se shledáte v *Encyklopedii*, kde ho použil Rousseau ve svém pověstném hesle „Politická ekonomie“¹¹ – označuje jistý druh obecné reflexe o organizaci, distribuci a omezení moci v dané společnosti. Domnívám se, že je to politická ekonomie, jež v podstatě umožnila zajistit sebeomezení vládní rezony.

Proč a jak to politická ekonomie umožnila? Tady zase – zajdu poněkud do podrobností později – bych vám chtěl jednoduše naznačit určitý počet bodů, jež jsou, myslím si, nezbytné pro pochopení celku věcí, o nichž bych k vám chtěl promluvit tento rok. Nuže, za prvé, politická ekonomie na rozdíl právě od právního myšlení 16. a 17. století se nevyvinula vně státní rezony. Nevyvinula se proti státní rezoně a aby jí omezovala, přinejmen-

ším na počátku. Vytvořila se naopak v samotném rámci cílů, jež stanovila státní rezona umění vládnout, neboť konečně, jaké cíle si kladla politická ekonomie? Nuže, jako cíl si klade obohacení státu. Klade si za cíl simultánní, korelativní a vhodně přizpůsobený růst populace na jedné a zdrojů obživy na druhé straně. Co si předkládá politická ekonomie jako úkol? Nuže, je to zajišťovat vhodným, přiměřeným a stále rostoucím způsobem konkurenci mezi státy. Politická ekonomie si klade za úkol udržení jisté rovnováhy mezi státy právě proto, aby k této konkurenci mohlo docházet. To znamená, že se chápe přesně těch cílů, jež byly vlastní státní rezoně a o něž se pokoušely spořádaný stát, merkantilismus a evropská rovnováha. Politická ekonomie se tedy v prvním kroku začlení do samotného nitra oné vládní rezony, kterou stanovilo 16. a 17. století, a v tomto ohledu neměla vůbec ono vnější postavení, jaké mělo právní myšlení.

Za druhé, politická ekonomie se vůbec neklade jako námitka zvenčí vůči státní rezoně a její politické autonomii, protože, a to je bod, jež bude historicky významný, první politický důsledek první ekonomické reflexe, jež existovala v dějinách evropského myšlení, je důsledek, jež se zcela postavil proti tomu, co si přáli právníci. Je to důsledek, jež vede k uznání nutnosti despotismu. První politickou ekonomii byla, rozumí se samo sebou, ekonomie fyziokratů a je známo, že fyziokraté (vrátím se k tomu dále) dospěli v závěru své ekonomické analýzy k tomu, že politická moc musí být mocí bez vnějšího omezení, bez vnější protiváhy, bez hranice, jež by vzešla z něčeho jiného než z ní samé, a to je to, co nazývali despotismem.¹² Despotismus je ekonomickou vládou, již svírá, jejíž hranice načrtává pouze ekonomie, kterou definuje on sám a kterou naprosto kontroluje. Absolutní despotismus tedy, a v důsledku toho je rovněž vidět, že směřování, jež vytyčila státní rezona, nebylo zvráceno politickou ekonomii, přinejmenším nikoli v prvním okamžiku nebo alespoň nikoli na té úrovni, a že se politická ekonomie může jevit jako vycházející v přímé linii ze státní rezony, poskytující monarchovi úplnou a absolutní moc.

Za třetí, o čem přesně uvažuje politická ekonomie? Co analyzuje? Nikoli něco jako stará práva, jež by byla vepsána buď do

lidské přirozenosti, nebo do dějin dané společnosti. Politická ekonomie uvažuje o samotných vládních praktikách a netáže se na ně právnicky, aby se dozvěděla, zda jsou legitimní nebo ne. Neuvažuje o nich z hlediska jejich původu, ale z hlediska jejich důsledků, aniž by kladla například otázku, kdo opravňuje suveréna ukládat daně, ale docela jednoduše se táže, co se stane, když je zavedena nějaká daň, když je tato daň vybírána v daném okamžiku od té nebo oné kategorie lidí z té nebo oné kategorie zboží. Málo záleží na tom, zda je toto právo legitimní nebo ne, problém je dozvědět se, jaké má důsledky a zda jsou tyto důsledky negativní. Právě v tom okamžiku bude řečeno, že taková daň je nelegitimní nebo, v každém případě, že není pro ni důvod. Ale je to vždy uvnitř onoho pole vládní praxe a vzhledem k jejím důsledkům, nikoli vzhledem k tomu, co by ji mohlo právně zdůvodnit, kdy se klade ekonomická otázka, jaké reálné důsledky má vládnutí ve svém výkonu, a nikoli jaká původní práva mohou zdůvodnit toto vládnutí. Je to právě tento třetí důvod, pro který mohla politická ekonomie svou reflexí, svou novou racionalitou zaujmout místo v samotném nitru vládní praxe a racionality, jež ustanovila předchozí doba.

Čtvrtý důvod je ten, že v odpovědi na tento typ otázek ukázala politická ekonomie na existenci jevů, procesů a pravidelností, k nimž nutně dochází po vzoru srozumitelných mechanismů. Jistěže se mohou těmto srozumitelným a nutným mechanismům stavět do cesty určité formy vládnutí, určité vládní praktiky. Může jim být bráněno, mohou být narušovány, zatemňovány, ale na každý způsob se jim nelze vyhnout, nelze je úplně a definitivně vyřadit. Každopádně se jimi bude muset vládní praxe znovu zabývat. Jinak řečeno, to, co objevuje politická ekonomie, nejsou přirozená práva předcházející výkonu vládnutí, to, co objevuje, je jistá přirozenost vlastní samotné vládní praxi. Předměty vládní akce mají svou vlastní přirozenost. Tato samotná vládní akce má vlastní přirozenost a právě tu bude studovat politická ekonomie. Tento pojem** přirozenosti se tedy zcela zvrátí s objevením se

* M. Foucault dodává: v pojmech práva.

** M. Foucault dodává: přirozený a.

politické ekonomie. Přirozenost není pro politickou ekonomii vyhrazeným a původním regionem, na něž by se neměl vztahovat výkon moci, vyjma nelegitimního zásahu moci. Přirozenost je něco, co prochází pod, skrz, samotným výkonem vládnutí. Je to jeho nezbytné podkožní vazivo, chcete-li. Je to odvrácená tvář čehosi, jehož viditelná tvář, viditelná pro vládnoucí, je, nuže, jejich vlastní akce. Jejich vlastní akce má něco skrytého, nebo lépe, má skrytou tvář a tuto skrytou tvář vládnutí právě studuje v její vlastní nezbytnosti politická ekonomie. Nikoli jako pozadí, ale jako něco věčně souvztažného. Takže například ekonomové budou vysvětlovat jako přírodní zákon, že se populace stěhuje za vyššími mzdami; jako přírodní zákon, že nějaký celní tarif, chránící vysoké ceny potravin, má fatálně za následek cosi jako nouzi.

Nakonec poslední bod, jenž vysvětluje, jak a proč se mohla politická ekonomie představit jako první podoba oné nové sebeomezující vládní *ratio*. Bylo tomu tak proto, že jestliže k vládnutí patří jistá přirozenost, je-li vlastní jeho cílům a postupům, pak to má za důsledek, že vládní praxe nemůže vykonat to, co vykonat má, leč respektuje-li tuto svou přirozenost. Pokud by ji zvrátila, pokud by jí nedbala nebo pokud by postupovala proti zákonům, jež stanovila tato přirozenost, která je vlastní tomu, s čím zachází, mělo by to vzápětí negativní důsledky pro ni samu; jinak řečeno, kritériem vládního jednání jsou úspěch nebo neúspěch a již nikoli legitimnost nebo nelegitimnost. Úspěch nahrazuje [legitimnost].* Dotýkáme se zde celého problému utilitaristické filosofie, kterou se budeme muset zabývat. Uvidíte, jak se dokáže utilitaristická filosofie přímo spojit s oněmi novými problémy vládnutí (nakonec teď na tom málo záleží, vrátíme se k tomu později).

Bude to tedy úspěch, nebo nezdar, které nahradí dělení na legitimnost/nelegitimnost, ale půjde o víc. Co způsobí, že nějaká vláda zvrátí navzdory svým vlastním cílům přirozenost, jež je vlastní tomu, s čím zachází a nakládá? Co způsobí, že takto znásilní onu přirozenost navzdory vyhledávanému úspěchu?

* M. Foucault: nezdar.

Možná dokonce násilí, výstřelek, zneužití, ale základem těchto výstřelků, násilí a zneužívání nebude jednoduše bytostná zlomyslnost panovníka, o níž by tu šlo. To, oč půjde, co takové jednání vysvětlí, bude to, že vláda v samotném okamžiku, kdy porušuje ony přirozené zákony, dopustí se toho jednoduše z neznalosti. Nezná je, protože ignoruje jejich existenci, jejich mechanismy, jejich účinky. Jinak řečeno, vlády se mohou mýlit. A největším zlem pro nějakou vládu, to, co působí, že je špatná, to není špatný panovník, ale to, že je to nevědomý panovník. Krátce, současně vstupují do umění vládnout s prostřednictvím politické ekonomie, za prvé, možnost sebeomezení, totiž že se vládní akce sama omezí s ohledem na povahu, přirozenost toho, co dělá a oč usiluje [a za druhé, otázka pravdy].^{*} Možnost omezení a otázka pravdy, tyto dvě věci zavádí politická ekonomie do vládní rezony.

Lze jistě namítnout, že to nepochybně není poprvé, kdy se kladla otázka pravdy a otázka sebeomezení vládní praxe. Koneckonců, co se rozumělo pod tradiční moudrostí vladaře? Moudrost vladaře bylo to, co mu sdělovalo: znám příliš dobře boží zákony, znám příliš dobře lidskou slabost, znám příliš dobře své vlastní meze, než abych neomezil svou vlastní pravomoc, než abych nedbal práva svého poddaného. Ale dobře vidíme, že ten vztah mezi principem pravdy a principem sebeomezení je zcela jiný v případě moudrosti vládce než v tom, co se nyní vynořuje a co je vládní praktikou, která se snaží dozvědět, jaké budou přirozené důsledky toho, co podniká v záležitostech, jimiž se zabývá a s nimiž pracuje. Moudří rádcové, kteří kdysi stanovovali meze vladařovým nárokům, nemají nic společného s oněmi ekonomickými experty, kteří se začínají objevovat a kteří mají za úkol sdělovat vládě pravdivě, jaké jsou přirozené mechanismy toho, s čím ona zachází.

S politickou ekonomikou tedy vstupujeme do věku, jehož zásadou by mohlo být: vláda nikdy dostatečně neví, jestli riskuje,

^{*} Nedokončená věta, rukopis, s. 20: „Krátce, současně vstupují do umění vládnout a prostřednictvím politické ekonomie možnost sebeomezení a otázka pravdy.“

že vládne příliš, nebo také: vláda nikdy neví dostatečně dobře, jak vládnout tak akorát. Zásada maximum/minimum v umění vládnout nahrazuje onen pojem spravedlivé rovnováhy, „spravedlivého soudu“, který kdysi řídil vladařovu moudrost. Nuže, takový je, domnívám se, v otázce sebeomezení principem pravdy báječný klín, jaký politická ekonomie vrazila mezi neomezené nároky byrokratického státu. Je to zjevně důležitý okamžik, protože se jím ustanovuje ve svých nejdůležitějších rysech jistě nikoli vláda pravdy v politice, nýbrž jistý režim pravdy, jenž přesně charakterizuje to, co by bylo možné nazvat věkem politiky, a jehož základní dispozitiv zůstává v podstatě týž ještě dnes. Když mluvím o režimu pravdy, nechci říci, že politika nebo umění vlády, chcete-li, dospívá v oné době k racionalitě. Nechci říci, že je v onom okamžiku dosaženo jakéhosi epistemologického prahu, jímž počínaje by se umění vládnout mohlo stát vědeckým. Chci říci, že onen okamžik, který se nyní snažím naznačit, se vyznačuje propojením se sérií praktik diskurzu určitého typu, jenž ho na jedné straně ustavuje jako celek vázaný srozumitelnou vazbou a na druhé straně určuje a může určovat pravidla oněch praktik jako pravdivá nebo falešná.

Konkrétně to chce vyjádřit toto. V podstatě existovala v 16., v 17. století, ostatně i dříve, a pak ještě do poloviny 18. století celá série praktik, kterými bylo třeba vybírání daní, celní tarify, pravidla výroby, tarifní předpisy pro zrna, ochrana a kodifikace praktik trhu, konečně vše to, o čem se uvažovalo jako o výkonech práv vladaře, feudálních práv, jako o udržování zvyků, jako o postupech, jak obohacovat státní pokladnu, jako o technikách, jak zabránit městským bouřím z nespokojenosti některé kategorie poddaných. Konečně toto všechno byly samozřejmě promyšlené praktiky, ovšem promyšlené na základě událostí a různých racionalizačních zásad. Mezi těmito různými praktikami, které se pohybovaly od celního tarifu po výběr daní, po reglementaci trhu a produkce atd., bude možné od poloviny 18. století stanovit promyšlenou, rozumnou souvislost; ta bude stanovena pomocí srozumitelných mechanismů, jež spojí navzájem tyto různé praktiky a jejich účinky, a v důsledku toho umožní posuzovat všechny tyto praktiky jako dobré, nebo

V r
Fot
v P
jeh
„bí
kte
raci
spo
por
Fot
nej
rán
pro
vell
Tér
tecl
Fot
ceh
Kn
poc
roz
kla
a li
dvc
něr
a z
nec
o z
mo
mlh

špatné, nikoli podle nějakého zákona nebo nějakého morálního principu, ale podle návrhů, jež budou samy posouzeny jako pravdivé, nebo falešné. Velká část vládní aktivity takto přechází do nového režimu pravdy, a tento režim pravdy má za základní důsledek skutečnost, že přesunuje jinam všechny otázky, jež dříve mohlo klást umění vládnout. Kdysi k těmto otázkám patřilo: zdalipak vládnu ve shodě s morálními, přirozenými, božskými zákony atd.? Byla to tedy otázka vládní konformnosti. Potom to bylo v 16. a 17. století se státní rezonou: vládnu dostatečně, dosti intenzivně, dosti hluboce, dosti podrobně, tak abych povznesl stát až k bodu, který stanoví jeho povinnost být, povznášim stát tak, aby dosáhl maximální síly? Kdežto nyní bude problém toto: zda vládnu vskutku až na hranici mezi příliš a málo, až na hranici mezi maximem a minimem, jak mně ji stanoví povaha věci – chci říci, nezbytnosti, jež jsou vlastní postupům vlády. Právě toto je vynošení toho režimu pravdy jako principu sebeomezování vlády, což je předmět, jímž bych se chtěl zabývat tento rok.

Je to v podstatě týž problém, který jsem si kladl ohledně šílenství, ohledně nemoci, ohledně zločinnosti, ohledně sexuality. Ve všech těchto případech nešlo o to ukázat, jak to, že byly tak dlouho skryty, než byly objeveny, nešlo o to ukázat, že tyto případy nejsou pouhými hanebnými iluzemi nebo ideologickými produkty, které je třeba rozptýlit [světlem]* rozumu, jež konečně dosáhl zenitu. Šlo o to ukázat, jakým křížením se celé série praktik – od okamžiku, kdy jsou uspořádány podle určitého režimu pravdy –, jakými interferencemi tato série praktik mohla způsobit, že to, co neexistuje (šílenství, nemoc, zločinnost, sexualita atd.), se přece jen čímsi stane, čímsi, co přesto nadále neexistuje. To znamená ne [jak] se mohl zrodit nějaký omyl – říkám-li, že co neexistuje, se něčím stává, nechci tím říci, že jde o to, ukázat, jak mohlo opravdu dojít ke vzniku omylu – nějaká iluze, ale to, [co bych] chtěl ukázat, [je to], jak je to, že určitý režim pravdy, a tedy nikoli omyl, způsobil, že něco, co neexistuje, se mohlo čímsi stát. Není to iluze, protože je to právě souhrn

* Zjevný lapsus. M. Foucault: mlhou.

praktik, a to opravdových praktik, jež cosi ustanovil a pánovitě vyznačil ve skutečnu.

To, oč jde ve všech těchto zkoumáních šílenství, nemoci, zločinnosti, sexuality a toho, o čem k vám nyní mluvím, je ukázat, jak propojení série praktik – režimu pravdy utváří dispozitiv vědění – moc, jež označuje účinně ve skutečnu to, co neexistuje, a legitimně to podrobuje dělení na pravdivé a falešné.

To, co neexistuje jako něco skutečného, co neexistuje jakožto závislé na nějakém režimu pravdy a faleše, to je ten okamžik v záležitostech, jimiž se nyní zabírám, je to okamžik, který označuje zrod biopolitiky, jež je asymetrická ve vztahu k politice a k ekonomii. Politika a ekonomie, které nejsou ani existujícími věcmi, ani omyly, ani iluzemi, ani ideologiemi. Je to cosi, co neexistuje, a přesto je to vepsáno do skutečna, závislé na jistém režimu pravdy, jež rozděluje na pravdivé a falešné.

Nuže, ten moment, jehož hlavní komponentu jsem se pokusil naznačit, je tedy onen moment, jež se umísťuje mezi Walpole, o kterém jsem se zmiňoval, a jiný text. Walpole říkal: „*Quaerere non movere*“ („nedotýkat se toho, co je v klidu“). Byla to nepochybně uvážlivá rada, pronesená ještě v řádu vladařské moudrosti, to znamená, že ve chvíli, kdy lidé zachovávají klid, v okamžiku, kdy se nebouří, když nepanuje nespokojenost ani revolta, nuže, zachovejme klid. Je to moudrost vladaře. Myslím, že to Walpole pronesl kolem roku 1740. V roce 1751 se objevil anonymně jeden článek v *Journal économique*. Ve skutečnosti ho napsal markýz d'Argenson,¹³ jež v tom okamžiku přestal řídit vládní záležitosti ve Francii. Markýz d'Argenson v tom článku napsal, že obchodník Le Gendre, když se ho Colbert zeptal: „Co mohu pro vás udělat?“, odpověděl Colbertovi tak, že řekl: „Co můžete pro nás udělat? Nechat nás pracovat,¹⁴ a poznamenal v textu, k němuž se vrátím,¹⁵ že by chtěl komentovat tuto zásadu, „nechejte nás pracovat“,¹⁶ neboť to je, jak se ukazuje, podstatná zásada, kterou musí respektovat, kterou se musí řídit v ekonomických otázkách každá vláda.¹⁷ Postuloval v tomto okamžiku jasně zásadu sebeomezování vládní rezony. Co chce říci „sebeomezování vládní rezony“? Co to je, tento nový typ racionality v umění vládnout, tento nový typ kalkulu, jež spočívá v tom, že říká

vládě a dává vládě říci: není dovoleno dotýkat se všeho toho, co přijímám, co chci, co plánuji, co kalkuluji? Nuže, já myslím, že je to zhruba to, co se nazývá „liberalismus“.

* Uvedeno v uvozovkách v rukopisu. M. Foucault se na tomto místě vzdal toho, aby četl poslední stránky svého rukopisu (s. 25–32). Jisté prvky tohoto závěru převzal a rozvinul v následující přednášce.

„Slovo [liberalismus] je třeba chápat ve velmi širokém smyslu.

1. Přijetí zásady, že se někde musí nacházet omezení vlády a že to nemá být jednoduše nějaké vnější právo.
2. Liberalismus znamená rovněž jistou praxi: kde přesně hledat princip omezení vlády a jak kalkulovat účinky tohoto omezení?
3. Liberalismus je v užším smyslu řešení, jež spočívá v maximálním omezení forem a oblastí vládního působení.
4. Liberalismus je konečně organizace metod transakce, vhodných k definování omezení vládních praktik:
  - ústava, parlament
  - veřejné mínění, tisk
  - komise, vyšetřování

[s. 27] Jedna z forem moderního vládnutí. Charakterizuje ji skutečnost, že místo aby se střetávala s mezemi formalizovanými výkladem práva, [dává si?] sama vnitřní meze, vyjádřené termíny pravdivosti.

a. Jisté, nejde o dva systémy, které by následovaly po sobě, nebo které by dokonce vstupovaly do nepřekonatelného konfliktu. Heterogenita nechce vyjadřovat protiklad, ale napětí, třenice, vzájemné neslučitelnosti, úspěšná nebo neúspěšná přiblížení se, nestabilní směřování atd. Chce to také vyjádřit neustále znovu podjímáný úkol, protože není nikdy dokončen, ustavit buď koincidenci, nebo přinejmenším společný režim. Tímto úkolem je stanovení práva sebeomezení, jež vědění předepisuje vládě.

[s. 28] Tento úkol na sebe vezme dvojí podobu od 18. [století] až po naši dobu:

- Buď jako zkoumání vládní rezony, nutnosti jejího vlastního omezení, aby se rozpoznala skrze to, co je třeba nechat svobodné, práva, která je možno povolit a jimž je možné dát status ve vládní praxi. Tím zkoumat cíle, cesty a prostředky osvícené, tedy sebeomezující se vlády, zkoumat, zda může poskytnout právo na vlastnictví, právo na možné živobytí, právo na práci atd.
- Nebo zkoumat základní práva, uplatňovat je všechna a naráz. A odtud povolovat vytvoření vlády jen za podmínky, že její sebeomezování je bude reprodukovat všechna.

Metoda [přeskrtnuto: revoluční] podřízenosti vlády.

Myslel jsem, že vám budu moci poskytnout tento rok kurz věnovaný biopolitice. Pokusím se vám ukázat, jak všechny problémy, jež se tam snažím zachytit, mají jisté svoje ústřední jádro

[s. 19] Metoda nutného a dostačujícího právního rezidua představuje liberální praxi. Revoluční procedura spočívá v kladení vyčerpávajících podmínek vládě.

b. Druhá poznámka: toto sebeomezování vládní rezony, jež je charakteristické pro „liberalismus“, se nachází v podivném vztahu k režimu státní rezony. – Ten otevírá vládní praxi oblast neomezeného zasahování, ale na druhé straně si vymezuje podle zásady konkurenční rovnováhy mezi státy omezené zahraniční cíle.

– Sebeomezování vládní praxe prostřednictvím liberálního zdůvodnění provázelo rozdrobení mezinárodních cílů a vynošení se neomezených cílů spolu s imperialismem.

[s. 30] Státní rezona byla souvztažná se zmizením imperiálního principu ve prospěch konkurenční rovnováhy mezi státy. Liberální rozum je souvztažný s aktivací imperiálního principu, nikoli v podobě Říše, ale v podobě imperialismu, a to ve spojení s principem svobodné konkurence mezi jedinci a mezi podniky.

Křížení omezených a neomezených cílů, pokud jde o oblast vnitřní intervence a pole mezinárodní akce.

c. Třetí poznámka: tento liberální rozum se ustanovuje jako sebeomezování vlády, vycházející z „přirozenosti“ cílů a praktik, jež jsou vlastní takové vládě. Co je to, tato přirozenost?

– Je to přirozenost bohatství? Ano, ale jednoduše pouze jako prostředků platby, které se násobí nebo zmenšují, stagnují nebo [s. 31] obíhají. Ale spíše jako statky, pokud jsou produkovány, pokud jsou užitečné a užívány, pokud jsou směňovány mezi ekonomickými partnery.

– Je to rovněž přirozenost jedinců. Nikoli jako poslušných nebo neposlušných subjektů, ale tak, jak jsou sami spojeni s touto ekonomickou přirozeností, se jejich množství, délka jejich věku, jejich zdraví, jejich způsob chování dostanou do komplexních a provázaných vztahů s ekonomickými procesy.

Spolu s vynošením se politické ekonomie, se zavedením omezujícího principu do samotné vládní praxe, dojde k důležité náhradě, nebo spíše ke zdvojení, protože subjekty práva, nad nimiž se vykonává politická suverenity, se projeví jako *populace*, kterou musí řídit vláda.

[s. 32] Právě tam nachází svoje východisko organizační směr určité „biopolitiky“. Kdo by ale neviděl, že je to pouze jedna část něčeho rozsáhlejšího, a co [je] tato nová vládní rezona?

Studovat liberalismus jako obecný rámec biopolitiky.“

v čemsi, co se nazývá populace. V důsledku toho se bude moci od-
tud utvářet něco jako biopolitika. Ale zdá se mně, že není možné
analyzovat biopolitiku, dokud nepochopíme obecný režim té
vládní rezony, o níž k vám mluvím, onen obecný režim, který
lze nazvat otázkou pravdy, nejprve ekonomické pravdy v nitru
vládní rezony, a v důsledku toho, jestliže se dobře pochopí, oč
jde v tom režimu, který je liberalismem, který se staví proti
státní rezoně – či spíše [ji] podstatně modifikuje, aniž by snad
zpochybňoval její základy – teprve až se jednou bude vědět, co to
byl onen vládní režim zvaný liberalismus, bude se moci, jak mně
případá, uchopit to, co je biopolitika.

Tedy, promiňte mně, během určitého počtu našich sezení, je-
jichž počet vám nemohu dopředu určit, k vám budu hovořit o li-
beralismu. A aby se vám možná trochu více objasnilo, oč tu jde –
protože konečně co je zajímavého na tom, mluvit o liberalismu,
o d'Argensonovi, o Adamu Smithovi, o Benthamovi, o anglic-
kých utilitaristech, vyjma toho, že samozřejmě ten problém
liberalismu se pro nás klade v naší bezprostřední a konkrétní ak-
tualnosti? Oč se jedná, hovoří-li se o liberalismu, když se na nás
samé v současnosti aplikuje jistá liberální politika, a jaký vztah
to může mít k těm otázkám práva, jež se nazývají svobodami?
Oč se v tom všem jedná, v té dnešní debatě, v níž ekonomické
principy Helmuta Schmidta¹⁸ nacházejí bizarní ozvěnu v tom
či onom hlasu, jenž k nám doléhá od východních disidentů, celý
ten problém svobody, liberalismu? Dobře, je to náš současný
problém. Tak tedy, jestli vám to nevadí, poté, co jsem trochu
situoval historický počátek toho všeho tím, že jsem ukázal na to,
co je podle mne nová vládní rezona počínaje 18. stoletím, skočím
dopředu a budu k vám mluvit o současném německém libera-
lismu, neboť nechť je to jakkoli paradoxní, svoboda v této druhé
polovině 20. století, řekněme konečně přesněji liberalismus, je
slovo, jež k nám přichází z Německa.

*Liberalismus a zavádění nového umění vládnout v 18. století. –
Specifické rysy liberálního umění vládnout: (1) Ustavení trhu jako
místa pro utváření pravdy, a nikoli jen jako domény jurisdikce. –
Otázky metody. Oč šlo ve výzkumech sílenství, trestnosti a sexuality:
náčrt dějin „režimů pravdomluvnosti“. – V čem má pozůstatvat
politická kritika vědění. – (2) Problém omezení výkonu veřejné
moci. Dva typy řešení: francouzský právní radikalismus a anglický
utilitarismus. – Otázka „užitečnosti“ a omezení výkonu veřejné
moci. – Poznámka ke statusu různorodého v dějinách: logika stra-
tegie proti dialektické logice. – Pojem „zájmu“ jako operátor nového
umění vládnout.*

Přál bych si poněkud zjemnit teze nebo hypotézy, které jsem
předložil minule ohledně umění vládnout, ohledně toho, o čem
si myslím, že je to nové umění vládnout, jež se začalo formulo-
vat, promýšlet, rýsovat zhruba v polovině 18. století. Toto nové
umění vládnout bytostně charakterizuje, jak se domnívám, zavá-
dění mechanismů, jež jsou současně niterné, početné, komplexní,
ale jejichž funkcí – právě v tom se vyznačuje, chcete-li, rozdíl
oproti státní rezoně – není tolik zajišťovat růst síly, bohatství,
moci státu, nekonečný růst státu, nýbrž zajistit, aby k omezování
výkonu vládní moci docházelo z jejího nitra.

Toto umění vládnout je jistě, jak myslím, nové ve svých me-
chanismech, nové ve svých účincích, nové ve svém principu. Je
ovšem nové jen do určité míry, protože si nelze představovat,
že toto umění vládnout by bylo potlačením, zahlazením, zru-
šením, *Aufhebung*, jak je libo, oné státní rezony, o níž jsem se
pokoušel mluvit minule. Skutečně nelze zapomínat na to, že
toto nové umění vládnout, nebo ještě jinak, toto umění jak
nejméně vládnout, toto umění vládnout mezi maximem a mi-
nimem a ještě spíše na straně minima než maxima, nuže ohledně
tohoto umění je třeba velmi zvažovat skutečnost, že je to jakési